

UDK:101.1

Naima ZAYNOBIDINOVA,
Namangan davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi, f.f.n.

Professor R. Jurayev taqrizi asosida

DINIYLIK VA DUNYOVIYLIKNING O'ZARO UYG'UNLIGI ORQALI IJTIMOIIY BARQARORLIKKA ERISHISH YO'LLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada diniylik va dunyoviylik tushunchalarining o'zaro uyg'unlashuvi jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyotga zamin yaratishi xususida so'z boradi. Diniy e'tiqodning ma'naviy-axloqiy poydevorni mustahkamlash, dunyoviy tamoyillarning esa ilm-fan yutuqlari va huquqiy meyorlar orqali rivojlanishni tezlashtirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Diniy institutlar va dunyoviy boshqaruv organlarining hamkorlikdagi faoliyati, teng huquqlilik va bag'rikenglikka asoslangan siyosiy-ijtimoiy muhit ijtimoiy tinchlik hamda barqarorlikka erishishning muhim omili sifatida e'tirof etiladi.

Kalit so'zlar: Diniylik, dunyoviylik, bag'rikenglik, ijtimoiy barqarorlik, hamkorlik.

ПУТИ ДОСТИЖЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ СТАБИЛЬНОСТИ ЧЕРЕЗ ГАРМОНИЮ РЕЛИГИОЗНОСТИ И СВЕТСКОСТИ

Аннотация

В данной статье рассматривается взаимосвязь религиозности и светскости как фактор, способствующий достижению общественной стабильности и прогресса. Анализируется значение религиозной веры в укреплении нравственно-духовных основ общества и роль светских принципов в ускорении развития посредством научных достижений и правовых норм. Подчеркивается, что совместная деятельность религиозных институтов и светских органов управления в условиях равноправия и толерантности играет важную роль в обеспечении мира и стабильности в обществе.

Ключевые слова: Религиозность, светскость, толерантность, общественная стабильность, сотрудничество.

PATHWAYS TO SOCIAL STABILITY THROUGH THE HARMONY OF RELIGIOSITY AND SECULARITY

Annotation

This article explores how the interplay between religiosity and secularity serves as a pivotal factor in achieving social stability and progress. It examines the significance of religious faith in reinforcing the moral and spiritual foundations of society and the role of secular principles in fostering development through scientific advancements and legal norms. Furthermore, it highlights the importance of collaborative efforts between religious institutions and secular governance bodies, underpinned by equality and tolerance, in ensuring peace and stability within a community.

Key words: Religiosity, secularity, tolerance, social stability, collaboration.

Diniylik va dunyoviylik tushunchalari jamiyat hayotining ikki muhim qirradi sifatida azaldan dolzarb bo'lib kelgan. Tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, insoniyat turli bosqichlarda e'tiqodiy qadriyatlar va dunyoviy taraqqiyot o'rtasidagi muvozanatni topishga intilgan. Bu jarayon ba'zan ziddiyatlar, ba'zan esa uyg'unlik orqali kechgan. XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab, jahon hamjamiyatida dunyoviylik konsepsiyasi tobora keng tarqalishiga qaramay, diniy qadriyatlar hamon jamiyatlar ruhiyatida, madaniyatida muhim o'rin tutib kelmoqda. Shu bois zamonaviy sharoitda ham diniylik va dunyoviylikning uyg'unlashuvi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi eng asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Mazkur mavzuni atroflicha o'rganish uchun avvalo diniylik va dunyoviylik tushunchalarini aniq ta'riflab olish zarur. Diniylik – shaxs yoki jamiyat hayotida diniy e'tiqod, rasm-rusumlar va ma'naviy qadriyatlarning yuqori darajada namoyon bo'lishi, uning turmush tarziga kuchli ta'sir o'tkazishidir. Dunyoviylik esa inson hayotida davlat va jamiyat boshqaruvida diniy institutlardan ayrim holda faoliyat yuritish, shu bilan birga ilm-fan va madaniy taraqqiyotga tayanish orqali barqarorlikka erishishni nazarda tutadi. Dunyoviy tamoyillar asosan barcha e'tiqodlar hamda e'tiqodsizlik huquqlarini teng ko'ruvchi siyosiy-ijtimoiy tizim sifatida shakllangan. Shunday ekan, dunyoviylik diniy an'analar va e'tiqodlarni inkor etmasdan, balki ularni huquqiy hamda ma'naviy poydevor doirasida mustahkamlash, shu

bilan birga bilim, ilm-fan, huquq va taraqqiyot kabi omillarga asoslangan boshqaruvga urg'u beradi.

Diniylik va dunyoviylikning o'zaro uyg'unlashuvi muvozanat tamoyillariga tayangan holda, jamiyatda tinchlik va birdamlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynashi mumkin. Bunda diniy qadriyatlar inson axloqi, odob-axloq qoidalari, ijtimoiy munosabatlarda o'zaro mehr-oqibat prinsiplarini kuchaytira, dunyoviy tamoyillar rivojlanish, yangilikka intilish, ilm-fan yutuqlarini tezroq joriy etish, texnologik taraqqiyotdan foydalanish imkonini beradi. Natijada, jamiyatda dunyoqarashlar xilma-xilligini qadrlash, bag'rikenglik, ma'naviy va huquqiy javobgarlik hissi shakllanadi. Ma'lumki, birdamlik va bag'rikenglik tamoyillari ijtimoiy barqarorlikni kafolatlovchi eng muhim omillardan sanaladi. Shu sababli, diniy e'tiqodlar va dunyoviy g'oyalar uyg'unlashuvi – jamiyatda taranglik va ziddiyatlarni yumshatish, ijobiy munosabatlar rivojini ta'minlashning muhim sharti sifatida namoyon bo'ladi.

Diniylik va dunyoviylikni uyg'unlashtirishda konstitutsiyaviy va huquqiy asoslarning to'g'ri yaratilishi ustuvor ahamiyatga ega. Davlat boshqaruvida konfessiyalar o'rtasida teng huquqlilik prinsipini kafolatlash, turli e'tiqod vakillarining huquqlari va erkinliklarini hurmat qilish, ijtimoiy-siyosiy munosabatlarni e'tiqod doirasidagi ustunliksiz tartibga solish barqarorlik garovidir. Bunda qabul qilingan qonunlar jamiyatda asossiz kamsitishlarga yo'l qo'ymasligi, barcha fuqarolarning teng huquq va burchlarga egaligi

tamoyilini mustahkamlashi lozim. Dunyoviylik davlat va jamiyatni diniy institutlardan ajratish degani emas, balki davlat siyosiy qarorlar qabul qilishda diniy tashkilotlarning xolis ta'sir doirasini tan olishi, diniy mansublikni cheklov vositasi sifatida ishlatmasligi kerak. Shu orqali turli e'tiqod vakillari o'z diniy rasm-rusumlarini erkin bajara olishi, biroq ayni paytda umumiy qonunlar, huquqiy normalar ustunligini tan olishi ta'minlanadi.

Ayni paytda diniy ta'limning zamonaviy shakllarda rivojlanishi ham diniylik va dunyoviylikning uyg'unlashuviga hissa qo'shadi. Diniy ta'lim asrlar davomida shakllangan axloq me'yorlari va ma'naviy qadriyatlarni ilg'or ilmiy uslublar bilan uyg'unlashtirish orqali yosh avlodga keng dunyoqarash, tolerantlik va tanqidiy tafakkur shakllanishiga zamin yaratadi. Diniy maktablar, madrasa yoki institutlarda avvalo diniy bilim, e'tiqod asoslari chuqur o'rganilsa, shuningdek, umumta'lim fanlari, xorijiy tillar, zamonaviy texnologiyalar bilan tanishish bosqichi ham kuchli rivojlantirilishi muhimdir. Natijada, dinga ixlos qiluvchi shaxslar ijtimoiy muammolarni faqat mistik yoki dogmatik pozitsiyalarda tahlil qilish emas, balki ilmiy-nazariy yondashuvlar orqali yechim topishga harakat qiladi. Bunday integratsiyalashgan yondashuv ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashda muhim bosqich bo'lib, turli qarashlar o'rtasida o'zaro anglashuv darajasini oshiradi.

Dunyoviy ilmlar targ'ibotining kuchayishi diniy qadriyatlarni kamsitish yoki ularni rad etish sifatida talqin etilmasligi lozim. Dunyoviylik ilm-fan va taraqqiyot vositasida ijtimoiy muammolarni hal qilishga yo'naltiradi. Bu jarayonda insonda tanqidiy tafakkur, erkin fikrlash malakasi rivojlanadi. Agar ta'lim sohasida tobora chuqur fan yutuqlari tatbiq qilinib, madaniy-ma'rifiy ishlar faollashtirilsa, ijtimoiy tenglik, so'z erkinligi kabi qadriyatlar mustahkamlanadi. Bunda e'tiqod erkinligiga bo'lgan huquq saqlanib qoladi, individual tanlovga hurmat bilan qaraladi. Ammo aynan shu jarayonda diniy mafkura va dunyoviylik o'rtasidagi qarama-qarshilikka yo'l qo'ymaslik uchun mashvarat, muloqot, chuqur ilmiy-diniy diskussiyalar imkoniyatlari kengaytirilishi zarur.

Diniy institutlar ham jamiyatda ijtimoiy muvozanatni saqlash, xususan, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilish orqali barqarorlikka xizmat qilishi mumkin. Yurt tinchligi, fuqarolar o'rtasidagi totuvlik, mehr-oqibat va bag'rikenglikning mustahkamlanishi diniy tashkilotlar faoliyatida doimiy mavzuga aylangani ma'qul. Zero, har qanday e'tiqod tizimining tub mohiyati insoniy fazilatlarini tarbiyalash, jamiyatda ijobiy ruhiyat va hamkorlikni kuchaytirishdir. Ayni chog'da, diniy rahbarlar jamiyat taraqqiyoti uchun davr bilan hamqadam bo'lish, dunyoviy bilimlarni o'rganish, yosh avlodni ish bilan ta'minlash, innovatsion texnologiyalardan foydalanish kabi muhim masalalarda hamkorlikni kuchaytirishi zarur. Bunday hamkorlik ijtimoiy sohada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ziddiyatlar oldini olishga xizmat qiladi.

Taraqqiyot odatda iqtisodiy barqarorlik bilan chambarchas bog'liq. Agar jamiyatda iqtisodiy imkoniyatlar cheklangan, ishsizlik darajasi yuqori, ijtimoiy adolat printsiplari buzilgan bo'lsa, diniy qadriyatlar va dunyoviy tamoyillar uyg'unlashuvi mushkul kechishi mumkin. Shu bois iqtisodiy rivojlanishni ijtimoiy barqarorlikning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rish kerak. Diniy jamoalar ham xayriya faoliyati, saxovat tadbirlari, ijtimoiy himoya ishlari orqali bevosita iqtisodiy barqarorlikka hissa qo'shishi mumkin. Bunda davlat organlari bilan hamkorlikda, turli nodavlat tashkilotlar, fuqarolik jamiyati institutlari ishtirokida iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy sferalarni bir butun ekotizim sifatida

rivojlantirish samara beradi. Natijada, moddiy farovonlik va ma'naviy qadriyatlar uyg'unligi kuchayib, bu jarayon mustahkam ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Diniylik va dunyoviylik o'rtasida uyg'unlikka erishishda ommaviy axborot vositalarining roli ham beqiyosdir. Mediada diniy masalalarning yoritilishi mas'uliyat bilan olib borilishi, ma'rifiy ko'rsatuv va maqolalarda chuqur tahlillar taqdim etilishi, turli qarashlarga hurmat bilan munosabat bildirishi lozim. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda tezkor axborot almashish jarayonida noto'g'ri talqinlar, murosasiz fikrlar, ta'nalar paydo bo'lishi mumkin. Shu bois professional jurnalistlar, olimlar, turli soha mutaxassislari birgalikda faoliyati orqali diniy-ma'rifiy bilimlarni boyitish, muammoli mavzular yuzasidan ochiq muloqot, ilmiy-nazariy bahs yuritish mexanizmlarini yo'lga qo'yishi zarur. Natijada, jamoatchilik ongida diniy e'tiqod va dunyoviylik o'rtasidagi bog'liqlikning tabiiy ekani, jamiyat osoyishtaligi uchun har ikki tamoyilning ham birdek muhimligi tushuniladi.

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, diniy va dunyoviy tamoyillar uyg'unlashuvida ijtimoiy bag'rikenglik, huquqiy barqarorlik va madaniy muloqotning rivoji muhimdir. Ba'zi jamiyatlarda din va davlat o'rtasida keskin darajada ajratish siyosati, boshqalarida esa dinni davlat tizimiga haddan ziyod singdirish amaliyoti turlicha ijtimoiy natijalarga olib kelgan. Ideal model – barcha konfessiyalar, e'tiqodsizlik hamda diniylik teng huquqlikka ega bo'lib, qonun oldida fuqarolar o'z mas'uliyatini his qilishda ko'rinadi. Bunday modelda diniy tashkilotlarning e'tiqod va ibodat masalalaridan tashqaridagi siyosiy qarorlarga bevosita ta'sir doirasi cheklangan bo'ladi, ammo ular ijtimoiy-axloqiy masalalarda, tarbiya va yordam ko'rsatishda faol ishtirok etishlari mumkin. Shu bilan birga, ilm-fan, iqtisod, texnologiya va boshqa jabhalarda dunyoviy boshqaruv usullari hamda yutuqlari ustunlikka ega bo'lib, umumiy manfaatlariga xizmat qiladi.

Yuqoridagi omillar asosida xulosa qilish mumkinki, diniylik va dunyoviylikning uyg'unlashuvi zamonaviy jamiyatda tinchlik, farovonlik va taraqqiyotga zamin yaratadi. Ular o'rtasidagi to'siqlarni bartaraf etish, o'zaro bag'rikenglik va teng huquqlilik tamoyillarini hayotga tatbiq etish orqali ziddiyatlarni minimallashtirishga erishish mumkin. Diniy qadriyatlar insonlar o'rtasida mehr-oqibat, hamjihatlik, xayrli ishlarga yo'naltirish kuchini o'zida saqlagan bo'lsa, dunyoviylik taraqqiyot, ilg'or texnologiyalar, ilm-fan va huquqiy tamoyillar bilan jamiyatga ijtimoiy uslub baxsh etadi. Bir so'z bilan aytganda, ilohiy qadriyatlar va taraqqiyparvar g'oyalar uyg'unligidan shakllanadigan yagona makon – ijtimoiy barqarorlikning muhim kafolatlaridan biridir.

Bunday uyg'unlikka erishish uchun avvalo qonunchilik bazasini takomillashtirish, e'tiqod erkinligi va fuqarolik huquqlarini kafolatlash, turli diniy konfessiyalar va dunyoviy soha vakillari o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish zarur. Ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar va OAVlar ham bu yo'lda faol hissa qo'shishi lozim. Natijada, azaliy qadriyatlar va zamonaviy talablarga moslashgan, farovon jamiyat barpo etish uchun mustahkam poydevor yaratiladi. Dunyoviy institutlar ilm-fan yutuqlarini jadal joriy etib, iqtisodiy taraqqiyotni tezlashtirsa, diniy jamoalar axloqiy-ma'naviy poydevorni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ular bir butunlikda ishlagan paytda siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlik poydevori mustahkamlanib boradi. Shu bilan birga, har qanday jamiyatda ma'naviy-ma'rifiy qadriyatlar chuqur ildizga ega bo'lib, insonlar yuragida ezgu niyatlarni tarbiyalaydi. Aynan shu jihatlar diniy va dunyoviy tamoyillarning uyg'unlashuvi yo'lida pishib yetilgan ijtimoiy barqarorlikni kafolatlaydi.

ADABIYOTLAR

1. Эргашев Н.М. Диний бағрикенглик ва исломий қурилмаларда барқарорликни таъминлаш йўллари. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2018. – 124 б.

2. Ҳасанов А. Диний ва дунявий тамойиллар уйғунлиги: назарий асослар ва амалий тажриба. – Тошкент: “Маънавият”, 2020. – 265 б.
3. Қодирова Г.Г. Дунёвий жамиятда этикод эркинлиги: ҳуқуқий асослар // Ўзбекистон ҳуқуқшунослиги. – 2021. – № 3. – Б. 54-67.
4. Каримова С.С. Диний институтлар ва барқарорлик: муаммолар ва ечимлар. – Тошкент: “Тасвир”, 2019. – 208 б.
5. Huntington S. Цивилизациялар тўқнашуви ва янги халқаро тартиб / тарж. Хамидов Ш. – Тошкент: “Алоқа”, 2006. – 400 б.
6. Allport G. The Individual and His Religion. – London: Macmillan, 1965. – 174 p.
7. Johnstone R.L. Religion in Society: A Sociology of Religion. – 8th ed. – New York: Routledge, 2016. – 400 p.